

PRAWNE, PRAWNOKARNE I KRYMINOLOGICZNE ASPEKTY OCHRONY ŚRODOWISKA NATURALNEGO NA SVALBARDZIE. STAN OBECNY I PERSPEKTYWY NA PRZYSZŁOŚĆ.

Katarzyna Witkowska-Rozpara

Centrum Analiz Kryminologicznych,
Katedra Kryminologii i Polityki
Kryminalnej, Instytut Profilaktyki
Społecznej i Resocjalizacji, Uniwersytet
Warszawski, Polska
ORCID: 0000-0002-4729-4697
e-mail: kwitkowska-rozpara@uw.edu.pl

Streszczenie:

Archipeląg arktyczny Svalbard stanowi jeden z ostatnich obszarów dzikiej przyrody na terenie Europy. W lipcu 2025 r. minęło 100 lat od uchwalenia ustawy Lov om Svalbard, która reguluje porządek prawny na tym obszarze, wprowadzając norweskie standardy w zakresie stosowania prawa karnego oraz przepisów związanych z wymiarem sprawiedliwości i jednocześnie wyłącza obowiązujące w kontynentalnej części Norwegii przepisy w zakresie ochrony przyrody. Z uwagi na swoje unikatowe walory przyrodnicze Svalbard posiada odrębne rozwiązania normatywne przyjęte w ustawie z 2001 r. – Lov om miljøvern på Svalbard. Przywołany akt prawny reguluje w szerokim zakresie kwestie związane z ochroną przyrody i dziedzictwa kulturowego archipelagu, konstytuując łączącą różne formy odpowiedzialności koncepcję ochrony, która wpisuje się w przyjętą w ustawie aksjologię wraz z nadrzędnym, wyznaczonym przez ustawodawcę celem, którym jest dążenie do zachowania niemal dziewiczego środowiska archipelagu oraz dziedzictwa kulturowego. W niniejszym artykule podjęto próbę zarysowania koncepcji tej wielopłaszczyznowej ochrony (i jej „korzeni”) wraz z oceną, czy i na ile obowiązujące regulacje dążą do ukarania sprawców dopuszczających się naruszeń przepisów środowiskowych i jaki widzą w tym sens. Analizy tej dokonano w kontekście przyjętych w archipelagu zasad procedowania w sprawach, w których stosuje się przepisy Lov om miljøvern på Svalbard oraz orzecznictwa norweskiego Sądu Najwyższego. W prowadzonej ocenie uwzględniono także najnowsze trendy związane z przestępczością przeciwko środowisku, rejestrowaną w archipelagu, jak również podjętą w ostatnim czasie przez ustawodawcę reakcję, stanowiącą odpowiedź zarówno na obserwowane trendy, jak i inne, oddziałujące na archipeląg czynniki, takie jak zmiany klimatyczne czy wzrost ruchu turystycznego w archipelagu, które łącznie stawiają unikatową przyrodę oraz dziedzictwo kulturowe Svalbardu pod coraz silniejszą presją.

Słowa kluczowe:

Svalbard, Arktyka, przestępczość przeciwko środowisku, ochrona przyrody, nowelizacja, zmiany klimatu

Legal, Criminal, and Criminological Aspects of Environmental Protection on Svalbard: The Current State and Future Prospects

Summary:

The Arctic archipelago of Svalbard represents one of the last remaining areas of wilderness in Europe. In July 2025, one hundred years had elapsed since the enactment of the Lov om Svalbard (The Svalbard Act), which established the legal framework governing this territory. The statute extended Norwegian legal standards to Svalbard in matters concerning criminal law and the administration of justice, while simultaneously excluding the applicability of mainland Norway's environmental protection legislation. Owing to its exceptional natural characteristics, Svalbard is subject to a distinct regulatory regime introduced by the Lov om miljøvern på Svalbard (Svalbard Environmental Protection Act) of 2001. This Act provides a comprehensive framework for the conservation of the archipelago's natural environment and cultural heritage. It embodies an integrated concept of protection that interlinks various forms of legal responsibility – criminal, administrative, and civil, within an axiological structure reflecting the legislature's overarching objective: the preservation of Svalbard's nearly pristine environment and its unique cultural legacy. This article attempts to outline the concept of this multifaceted system of protection (and its origins) and to assess whether – and to what extent – the existing regulations aim to punish offenders who violate environmental laws, as well as to explore the underlying rationale behind such punitive measures. The analysis is conducted in the context of the procedural rules applicable to cases governed by the Lov om miljøvern på Svalbard and the jurisprudence of the Norwegian Supreme Court. The assessment also takes into account the latest trends in environmental crime recorded in the archipelago, as well as the recent legislative responses to these developments. These responses address not only the observed trends but also other factors affecting the archipelago, such as climate change and the increasing influx of tourists, which together place Svalbard's unique natural environment and cultural heritage under growing pressure.

Keywords:

Svalbard, Arctic, environmental crime, nature protection, legal amendment, climate change

1. Wprowadzenie

17 lipca 2025 r. minęło 100 lat od uchwalenia ustawy Lov om Svalbard¹. Rozwiązania normatywne przyjęte w przywołanym akcie prawnym stanowiły odpowiedź na wyzwania administracyjno-prawne, które spoczęły na rządzie norweskim w związku z przyznaniem mu nad tym arktycznym archipelagiem suwerenności².

Warto zaznaczyć, że już od czasów oficjalnego odkrycia Svalbardu, dokonanego w 1596 r. przez holenderskiego żeglarza i podróżnika W. Barentsa, archipeląg stał się aktywnym ośrodkiem przemysłu wielorybniczego³. Roszczenia do nowo odkrytego terytorium zgłaszało, począwszy od XVII w., wiele państw, w tym Dania i Anglia, a sam archipeląg stał się przedmiotem wielu złożonych porozumień regulujących kwestię polowań, w tym na wieloryby. W 1872 r. uznano, że Svalbard będzie miał status ziemi niczyjej (*terra nullius*) z równym dostępem dla wszystkich w zakresie prowadzenia działalności naukowej i przemysłowej⁴.

1 Lov om Svalbard z dnia 17 lipca 1925 r., LOV-1925-07-17-11, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1925-07-17-11> [dostęp: 6.10.2025].

2 Art. 1 traktatu angående Spitsbergen (Svalbardtraktaten) z 9 lutego 1920 r., LOV-1920-02-09, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1920-02-09?q=Svalbardtraktaten> [dostęp: 6.10.2025].

3 P. Roberts, E. Paglia, *Science as National Belonging: The Construction of Svalbard as a Norwegian Space*, „Social Studies of Science” 2016, t. 46, nr 6, s. 896.

4 P.J. Capelotti, *The Svalbard Archipelago: American Military and Political Geographies of Spitsbergen and Other Norwegian Polar Territories, 1941–1950*, McFarland and Company, Jefferson 2000, s. 12–13.

Problem określenia statusu normatywnego Svalbardu pozostał jednak kwestią sporną⁵ do tego stopnia, że stał się jednym z punktów agendy paryskiej konferencji pokojowej. Prowadzone wówczas negocjacje zaowocowały przyjęciem 9 lutego 1920 r. tzw. traktatu spitzbergeńskiego. To właśnie postanowienia tego aktu prawnego przyznały Norwegii suwerenność nad archipelagiem, uznając jednocześnie równe prawa państw-sygnatariuszy traktatu do prowadzenia na Svalbardzie szeroko zakrojonej działalności, w tym naukowej, handlowej, górniczej, przemysłowej oraz operacji morskich⁶.

Obchodząca w tym roku stulecie ustawa Lov om Svalbard wprowadza ogólną zasadę stanowiącą, że w archipelagu stosuje się norweskie prawo cywilne, karne oraz rozwiązania normatywne dotyczące wymiaru sprawiedliwości, chyba że postanowione będzie inaczej⁷. Przywołany akt prawny składa się z sześciu rozdziałów i oprócz uregulowania wzajemnych relacji między Svalbardem a Norwegią porusza kwestie związane m.in. z zarządzaniem archipelagiem, organizacją samorządu lokalnego czy użytkowaniem gruntów⁸. Jednocześnie z uwagi na wyłączenie stosowania w archipelagu „kontynentalnych” norweskich przepisów dotyczących ochrony przyrody oraz brzmienie art. 2 traktatu spitzbergeńskiego, który stwierdza, że to do Norwegii należy egzekwowanie, podejmowanie lub ustanawianie właściwych środków w celu zapewnienia ochrony przyrody Svalbardu, zaistniała potrzeba uregulowania kwestii związanych z ochroną unikalnej przyrody archipelagu. Aktualne rozwiązania normatywne dotyczące wskazanej problematyki znajdują się w uchwalonej w 2001 r. ustawie Lov om miljøvern på Svalbard⁹.

2. Uwagi metodologiczne

W niniejszym artykule podjęto próbę nakreślenia ram prawnych ochrony unikalnej przyrody archipelagu, wraz z oceną, na ile rozwiązania normatywne, zakładające zróżnicowaną koncepcję odpowiedzialności za naruszenia przepisów środowiskowych, mogą stanowić efektywne narzędzie zapobiegania szkodom w środowisku lub dziedzictwie kulturowym Svalbardu, przy założeniu, że to właśnie ochrona przyrody ma najwyższy priorytet w realizowanych w archipelagu politykach publicznych, a odnotowane w Arktyce zmiany klimatyczne wspólnie ze wzmożoną działalnością człowieka na tym obszarze generują nowe wyzwania, którym „samo” prawo być może nie zawsze jest w stanie sprostać. Oceny tej starano się dokonać z trzech perspektyw.

Pierwszą z nich jest płaszczyzna teoretyczna, prezentująca najważniejsze rozwiązania normatywne w komentowanym obszarze, z uwzględnieniem prawa norweskiego oraz wybranych aktów prawnych z zakresu prawa międzynarodowego, które mogły wpłynąć na kształt regulacji svalbardzkich. Druga z perspektyw uwzględnia elementy aksjologiczne – wyjaśnia bowiem filozofię prawa służącego ochronie unikatowej przyrody archipelagu, osadzając ją w kontekście skandynawskiego podejścia do ostrożnego operowania karą kryminalną, możliwych normatywnych „korzeni” tej ochrony, a także wartości, które obowiązujące w archipelagu prawo chroni i realizuje. Ostatnia z perspektyw ma wymiar praktyczny, koncentruje się bowiem na zidentyfikowaniu skali oraz najczęstszych naruszeń prawa już na gruncie Lov om miljøvern på Svalbard oraz reakcji Norwegii na te naruszenia, z uwzględnieniem najnowszych trendów i wyzwań w tym obszarze.

Przyjmując, że prawo jako przedmiot badań można rozumieć różnorodnie – „jako przedmiot materialny i jego różne przedmioty formalne: prawo jako tekst ustawy, prawo jako zachowanie ze względu na reguły, prawo jako realizacja określonych wartości”¹⁰ – pamiętać należy, że o działaniu prawa mówić można

5 K. Offerdal, *The 1920 Svalbard Treaty*, [w:] H.A. Conley (red.), *History Lessons for the Arctic. What International Maritime Disputes Tell Us about a New Ocean*, Center for Strategic and International Studies, Rowman & Littlefield, Lanham 2016, s. 14.

6 P. Roberts, E. Paglia, *Science as...*, s. 898; zob. art. 1 traktatu angående Spitsbergen (Svalbardtraktaten) z 9 lutego 1920 r., LOV-1920-02-09.

7 Zob. § 2 Lov om Svalbard z dnia 17 lipca 1925 r., LOV-1925-07-17-11.

8 Zob. tamże, rozdziały 2–5.

9 Lov om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven) z dnia 15 czerwca 2001 r., LOV-2001-06-15-79, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-06-15-79> [dostęp: 6.10.2025].

10 J. Izdebski, *Metody badań nauk społecznych w nauce prawa administracyjnego*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2021, t. 81, nr 4, s. 28.

tylko wtedy, gdy wpływ prawa na zachowanie człowieka jest elementem (warunkiem) niezbędnym do tego, by w otoczeniu – społecznym czy naturalnym – zaistniały określone zmiany. Takie ujęcie daje możliwość analizowania oddziaływania „norm prawnych, instytucji prawnych, decyzji konkretno-indywidualnych, w szczególności aktów stosowania prawa oraz systemu prawa jako całości”¹¹. Dlatego podejmując próbę odpowiedzi na pytanie o to, w jakich okolicznościach i na jakich warunkach wielopłaszczyznowa ochrona prawna środowiska Svalbardu umożliwia osiągnięcie po reakcję prawnokarną i na ile w ogóle ochrona prawna, w tym prawnokarne, może sprostać najnowszym wyzwaniom w tym obszarze, w niniejszym artykule wykorzystano następujące metody i techniki badawcze. Pierwsza obejmuje analizę dogmatyczno-prawną obowiązujących na Svalbardzie rozwiązań prawnych z uwzględnieniem zarówno historycznego, jak i kulturowego kontekstu ich uchwalenia. Drugą jest analiza danych statystycznych opublikowanych przez Statistisk sentralbyrå (SSB) – Norweski Urząd Statystyczny oraz komunikatów statystycznych udostępnionych przez Sysselimesteren på Svalbard – Gubernatora Svalbardu, które pozwalają na statystyczną prezentację przestępczości przeciwko środowisku w archipelagu arktycznym Svalbard na tle ogółem popełnianych w archipelagu przestępstw i trendów z ostatnich lat. Trzecia obejmuje analizę wpływu orzecznictwa (*case impact analysis*) dokonaną na kanwie wyroku Norges Høyesterett – norweskiego Sądu Najwyższego z 17 grudnia 2008 r., który w szczególności sposób zwraca uwagę na kwestię ochrony środowiska w przypadku konfliktu interesów. W artykule w ograniczonym zakresie wykorzystano także studium przypadku (*case study*), w celu omówienia wybranych spraw z lat 2022 i 2024, w których doszło do naruszenia przepisów obowiązujących w archipelagu regulacji normatywnych.

3. Prawo jako instrument ochrony środowiska naturalnego, w tym gatunków zagrożonych

Lov om miljøvern på Svalbard to rozbudowany akt prawny, który nakłada określone obowiązki zarówno na organy administracyjne, jak i mieszkańców archipelagu, definiując nie tylko zakres istniejącej ochrony, lecz także konsekwencje, w tym prawnokarne, które aktualizują się w przypadku naruszenia przepisów ustawy. Zawarte w przywołanym akcie prawnym regulacje sprzyjać mają realizacji wskazanego przez ustawodawcę celu, którym jest utrzymanie (zachowanie) niemal nienaruszonego środowiska archipelagu – zarówno w odniesieniu do istniejących obszarów dzikiej przyrody, elementów krajobrazu, flory, fauny, jak i dziedzictwa kulturowego. Rozwiązania przyjęte w Lov om miljøvern på Svalbard dopuszczają możliwość osiedlania się w archipelagu, prowadzenia badań naukowych czy działalności gospodarczej – o ile aktywności te są przyjazne dla środowiska i pozostają w zgodzie z zasadami ochrony przyrody w archipelagu¹². Naruszenie przepisów ustawy lub aktów prawnych niższego rzędu wydanych na jej podstawie, skutkuje określonymi konsekwencjami. Jednak już w tym miejscu uwagę zwraca sposób kształtowania czy też stopniowania form reakcji prawnej na fakt naruszenia, który wpisuje się w specyficzny model kształtowania odpowiedzialności prawnej w obszarze ochrony środowiska¹³, a także w skandynawskie podejście do przestępczości i racjonalnego operowania karą, zgodnie z zasadą, że sięgnięcie po dolegliwość prawnokarną umożliwia wprowadzić orzeczenie kary, ale niekoniecznie prowadzi do rozwiązania zaistniałego problemu¹⁴. Filozofia ta dostrzegalna jest w rozwiązaniach przyjętych w Lov om miljøvern på Svalbard, a zwłaszcza w rozdziale IX ustawy, w którym uregulowano kwestie egzekwowania przepisów i sankcji za ich naruszenia. Nieprzypadkowo rozdział

11 W. Lang, J. Wróblewski, S. Zawadzki, *Teoria państwa i prawa*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979, s. 443.

12 „Denne lov har til formål å opprettholde et tilnærmet uberørt miljø på Svalbard når det gjelder sammenhengende villmark, landskap, flora, fauna og kulturminner. Innenfor denne ramme gir loven rom for miljøforsvarlig bosetting, forskning og næringsdrift”, zob. art. 1 Lov om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven) z dnia 15 czerwca 2001 r., LOV-2001-06-15-79.

13 W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na to, że modele odpowiedzialności prawnej w obszarze ochrony środowiska łączą bardzo często trzy reżimy odpowiedzialności – cywilnej, administracyjnej i karnej, stopniując formy reakcji i ewentualnych dolegliwości, zob. A. Barczak, *Odpowiedzialność prawna w ochronie środowiska ze szczególnym uwzględnieniem odpowiedzialności karnej*, „Prawo w Działaniu” 2024, nr 59, s. 27–28.

14 M. Piatek, *Systemy penitencjarne państw skandynawskich*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2007, s. 38.

ten otwierają przepisy mówiące o obowiązku podjęcia działań naprawczych (*gjenoppretting* – dążenie do restytucji, odbudowy), nałożonym na każdą osobę, która wywarła wpływ na środowisko, oraz zobowiązaniu do przywrócenia stanu sprzed naruszenia, jeśli to tylko możliwe. Obowiązki te mają charakter względny w tym sensie, że nie nakłada się ich tylko wtedy, gdy byłoby to szczególnie nieuzasadnione z uwagi m.in. na winę oraz sytuację finansową sprawcy czy koszty i skutki takich działań naprawczych¹⁵. W przypadku nieumyślnego lub umyślnego naruszenia przepisów ustawy lub regulacji zawartych w przepisach wykonawczych wydanych na jej podstawie Lov om miljøvern på Svalbard przewiduje możliwość ukarania grzywną lub karą pozbawienia wolności w wymiarze do roku¹⁶, przy czym górna granica ustawowego zagrożenia w przypadku kary izolacyjnej zostaje podwyższona do lat pięciu, gdy sprawca wyrządził w środowisku znaczne szkody (albo spowodował ryzyko takich szkód) lub w razie wystąpienia innych okoliczności obciążających, których ustawodawca wprost nie precyzuje¹⁷. Przepisy zawarte w Lov om miljøvern på Svalbard dopuszczają zatem możliwość wymierzenia sprawcy dolegliwości będącej karą kryminalną, jednak sam system reakcji prawnej przewiduje inne formy rozliczenia w związku ze stwierdzonym naruszeniem, łącząc w sobie rozwiązania o charakterze cywilnym czy administracyjnym. Przykładem drugiego z wymienionych jest grzywna administracyjna, którą wymierzyć może gubernator Svalbardu będący w archipelagu najwyższym, mianowanym przez króla przedstawicielem rządu norweskiego¹⁸. Grzywna taka może być nałożona zarówno na osobę fizyczną, jak i przedsiębiorstwo (w przypadku gdy naruszenia przepisów ustawy dopuściła się osoba działająca w imieniu przedsiębiorstwa)¹⁹. Ustawodawca precyzuje sytuacje, w których możliwe jest orzeczenie takiej grzywny, przy czym katalog ten jest stosunkowo rozbudowany i obejmuje różnorodne sytuacje, wynikające m. in. ze złamania zakazu wywozu dóbr kultury (dziedzictwa kulturowego)²⁰, naruszenia wymogu uzyskania zezwolenia na przenoszenie rodzimych gatunków fauny i flory²¹ czy uszkodzenia formacji geologicznych objętych ochroną²². Kwoty uzyskane w następstwie nałożenia tej formy kary administracyjnej wpłacane są do Funduszu Ochrony Środowiska Svalbardu (Svalbards miljøvernfond).

Svalbards miljøvernfond został utworzony w 2007 r.²³ na podstawie § 98 Lov om miljøvern på Svalbard. Zgodnie z założeniami ustawodawcy wpływy Funduszu przeznacza się na działania mające na celu ochronę środowiska Svalbardu, w tym restytucję przyrody, szkolenia czy badania ukierunkowane na monitorowanie stanu środowiska, a także czynników wywierających presję na przyrodę archipelagu²⁴. Fundusz jest zasilany przede wszystkim z podatku środowiskowego (*miljøavgift*) wynoszącego 150 koron norweskich, płaconego przez wszystkie osoby podróżujące na Svalbard, przy czym podatek ten jest automatycznie doliczany do ceny biletu (np. lotniczego lub rejsowego). Aktualnie roczne finansowanie Funduszu obejmuje ok. 20 mln koron norweskich, a środki są wydawane na bieżąco, z wyjątkiem niewielkiej puli odkładanej na nieprzewidziane wydatki²⁵. Najnowsze dane wskazują, że od momentu swojego powstania Fundusz przekazał już ponad 200 mln koron norweskich na różnego rodzaju działania ukierunkowane na ochronę środowiska Svalbardu²⁶. Jest pewnym paradoksem, że rosnący ruch turystyczny, który stanowi ogromne wyzwanie z punktu

15 Zob. § 93 Lov om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven) z dnia 15 czerwca 2001 r., LOV-2001-06-15-79, zob. także: K. Witkowska-Rozpara, *Environmental Crime in the Arctic Archipelago of Svalbard: Insights from Statistical Trends and the 2025 Legal Amendment in Response to Climate Change and Technological Developments*, [w:] K. Jaishankar (red.), *International Conference on Law and Social Sciences – Conference Proceedings, International Institute of Justice and Police Sciences & South Asian Society of Criminology and Victimology*, Appa Education and Research Foundation, Bengaluru 2025, s. 353.

16 Zob. § 99 zdanie pierwsze Lov om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven) z dnia 15 czerwca 2001 r., LOV-2001-06-15-79.

17 Zob. tamże, § 99 zdanie drugie.

18 Zob. tamże, § 5.

19 Zob. tamże, § 96a.

20 Zob. tamże, § 46.

21 Zob. tamże, § 27.

22 Zob. tamże, § 18.

23 Om svalbards miljøvernfond, <https://www.miljovernfondet.no/om-svalbards-miljovernfond/> [dostęp: 8.10.2025].

24 Zob. § 98 Lov om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven) z dnia 15 czerwca 2001 r., LOV-2001-06-15-79.

25 Om svalbards miljøvernfond..., dz. cyt.

26 I. Lorange Backer, *Svalbardmiljøloven*, [w:] M. Ruud, H. Margrethe (red.), *Svalbard – del av Norge siden 1925*, Justis- og beredskapsdepartementet, Oslo 2025, s. 58, <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/jd/dokumenter/diverse/svalbard-del-av-norge-siden-1925.pdf> [dostęp: 8.10.2025].

widzenia zabezpieczenia i ochrony dziewiczej przyrody archipelagu, w największym stopniu przyczynia się do rozwoju Funduszu i wzrostu gromadzonych w nim kwot²⁷.

Warto zaznaczyć, że zgodnie z założeniami ustawodawcy Fundusz jest także zasilany przez specjalny typ grzywny – *tvangsmulkt* – którą przewiduje § 96 Lov om miljøvern på Svalbard. Jest to dolegliwość finansowa o charakterze „dyscyplinującym”, płaćna bezpośrednio na rzecz Funduszu. Wymierza się ją, by zapewnić wykonanie przepisów ustawy lub decyzji wydanych na jej podstawie, np. w sytuacji, gdy sprawca, który spowodował szkodę w środowisku, nie usunął naruszeń w wyznaczonym terminie²⁸.

Od momentu uchwalenia w 2001 r. Lov om miljøvern på Svalbard zostało wielokrotnie znowelizowane, a modyfikacje te były konieczne z uwagi na zmiany, których na przestrzeni prawie 25 lat od czasu przyjęcia tego aktu prawnego doświadczył sam archipelag. Wprowadzane w okresie niemal ćwierć wieku nowele nie podważyły koherentności aktu prawnego – Lov om miljøvern på Svalbard stanowi ujednolicone prawo koncentrujące się na kwestiach ochrony środowiska archipelagu, co stanowi pewien fenomen, biorąc pod uwagę, że w kontynentalnej Norwegii problematyka ochrony przyrody uregulowana jest w wielu aktach prawnych; mamy zatem do czynienia z prawodawstwem „rozproszonym i rozdrobnionym”²⁹. Jak sygnalizowano, Lov om miljøvern på Svalbard jest rozbudowanym aktem prawnym, złożonym z 10 rozdziałów. W ustawie tej oprócz przepisów o charakterze wprowadzającym, które definiują cel ustawy, zakres jej stosowania czy pojęcia w niej użyte³⁰, uregulowano kwestie związane z obszarami chronionymi, w tym parkami narodowymi czy rezerwatami³¹, zarządzaniem i ochroną flory oraz fauny archipelagu (z uwzględnieniem kwestii zachowania bioróżnorodności i zasobów dla przyszłych pokoleń)³², ochroną dziedzictwa kulturowego³³, planowaniem i zagospodarowaniem przestrzennym (w tym użytkowaniem gruntów i projektowaniem budynków)³⁴, prowadzeniem działalności gospodarczej lub innej aktywności, która wywiera wpływ na środowisko, w tym gospodarką odpadami, zasadami ruchu drogowego, biwakowania, jak również posiadania i wynajmowania domków rekreacyjnych (*hytte*), które – zgodnie z założeniami ustawy – nie mogą zakłócać krajobrazu ani stanowić zagrożenia dla ludzi lub zwierząt³⁵. Przepisy ustawy wpisują się także w podjęte przez Norwęgę na polu międzynarodowym zobowiązania do ochrony określonych gatunków, w tym niedźwiedzia polarnego. Ten ostatni został objęty ochroną w 1973 r. na mocy porozumienia zawartego między Norwęgą, Danią, Kanadą, USA oraz ZSRR³⁶, a podpisany 40 lat później już przez Rosję oraz cztery pozostałe kraje nowy dokument – The Declaration of the Responsible Ministers of the Polar Bear Range States – nie tylko podkreślił potrzebę dalszej ochrony, lecz także wyekspozował konieczność współpracy międzynarodowej w zakresie zarządzania i redukcji czynników stresogennych dla niedźwiedzi polarnych i ich ekosystemów, w tym zarządzania siedliskami tych drapieżników z uwzględnieniem zmian klimatu, pokrywy lodowej oraz wzorców aktywności człowieka w Arktyce³⁷.

Odpowiedzią na te potrzeby są rozwiązania zawarte w Lov om miljøvern på Svalbard, w tym zmiany wprowadzone w tej ustawie w następstwie nowelizacji, która weszła w życie w styczniu 2025 r.³⁸. Zgodnie z obowiązującą aktualnie regulacją zabronione jest wabienie (niepokojenie), nieuzasadnione płoszenie czy

27 *Om svalbards miljøvernfond...*, dz. cyt.

28 Zob. § 96 Lov om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven) z dnia 15 czerwca 2001 r., LOV-2001-06-15-79.

29 I. Lorange Backer, *Svalbardmiljøloven...*, s. 51.

30 Zob. rozdział I Lov om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven) z dnia 15 czerwca 2001 r., LOV-2001-06-15-79.

31 Zob. tamże, rozdział III.

32 Zob. tamże, rozdział IV.

33 Zob. tamże, rozdział V.

34 Zob. tamże, rozdział VI.

35 Zob. tamże, rozdział VII.

36 Agreement on the Conservation of Polar Bears z 15 listopada 1973 r., <https://polarbearagreement.org/resources/agreement/the-1973-agreement-on-the-conservation-of-polar-bears> [dostęp: 9.10.2025].

37 The Declaration of the Responsible Ministers of the Polar Bear Range States z 4 grudnia 2013 r., <https://polarbearagreement.org/resources/declaration/download> [dostęp: 9.10.2025].

38 Lov om endringer i svalbardmiljøloven (beskyttelse av sjøfugl og isbjørn, overtredelsesgebyr, opprydding m.m.) z dnia 7 czerwca 2024 r., LOV-2024-06-07-30, <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2024-06-07-30> [dostęp: 9.10.2025].

ściganie niedźwiedzi polarnych. Jednocześnie w następstwie ostatniej nowelizacji wprowadzony został obowiązek zachowania dystansu, by zmniejszyć ryzyko konfrontacji z tymi drapieżnikami. Standardowo odległość ta wynosi 300 metrów, natomiast w okresie od 1 marca do 30 czerwca jest podwyższona do 500 metrów, przy czym obowiązek zachowania wskazanego dystansu doznaje wyłączeń (m.in. nie obowiązuje na terenie zamieszkanym, czy podczas pobytu na stacjach badawczych)³⁹. Jednocześnie każda osoba, która przemieszcza się poza strefę zamieszkaną (z wyjątkiem uczestników zorganizowanej działalności turystycznej), musi wiedzieć, jak się chronić przed atakami niedźwiedzi polarnych, oraz posiadać właściwy sprzęt umożliwiający odstraszenie/przegnanie zwierzęcia, przy czym ustawodawca wyraźnie podkreśla, że w pierwszej kolejności należy podjąć wszelkie kroki zapobiegawcze, które pozwoliłyby uniknąć ataku niedźwiedzia lub odeprzeć go bez zranienia lub zabicia zwierzęcia⁴⁰. Jednocześnie Lov om miljøvern på Svalbard zawiera klauzulę umożliwiającą zabicie zwierząt (ogólnie), jeśli jest to konieczne dla uchylenia bezpośredniego zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzi albo umożliwi zapobieżenie szkodom materialnym w znacznych rozmiarach. Każda tego rodzaju sytuacja musi być niezwłocznie zgłoszona gubernatorowi Svalbardu. Wyjątkowo sam gubernator może wydać specjalne zezwolenie na zabicie zwierzęcia w sytuacjach awaryjnych, jeśli przebywa ono w pobliżu stałych lub tymczasowych osiedli i stwarza ryzyko zranienia człowieka lub wyrządzenia znacznych szkód materialnych, jednak jest to możliwe tylko wtedy, gdy wcześniej podjęto inne uzasadnione działania i wdrożono środki, które miały zapobiec powstaniu takich zranień lub szkód⁴¹. Przepisy te są egzekwowane bardzo restrykcyjnie, a o ich wadze i randze świadczą m.in. postępowania z 2020 r., które były prowadzone przez istniejącą w Norwegii specjalną jednostkę dochodzeniowo-śledczą – Spesialenheten for politisaker, zajmującą się sprawami, w których osobami podejrzanymi o popełnienie przestępstw podczas pełnienia obowiązków służbowych są pracownicy policji lub prokuratury⁴². To właśnie ta jednostka badała w 2020 r. dwa incydenty z udziałem niedźwiedzi polarnych, które miały miejsce w Longyearbyen – największej osadzie w archipelagu – i zakończyły się śmiercią zwierząt. Pierwsza sytuacja dotyczyła niedźwiedzia polarnego, który decyzją gubernatora został zabity 1 stycznia 2020 r., druga z kolei (30 stycznia 2020 r.) wiązała się ze śmiercią innego drapieżnika, który nie przeżył transportu już po podjęciu decyzji o podaniu zwierzęciu środka nasennego, którego działanie miało umożliwić unieruchomienie i przetransportowanie niedźwiedzia poza zasięg terenu zamieszkanego przez ludzi⁴³. Oba dochodzenia objęły gubernatora oraz ekspertów z Norweskiego Instytutu Polarnego i miały na celu sprawdzenie, czy w omawianych sytuacjach nie doszło do zrealizowania znamion przestępstwa z art. 172 norweskiego kodeksu karnego (Lov om straff)⁴⁴. Przestępstwo to stypizowane jest w rozdziale 19 norweskiego kodeksu karnego poświęconego ochronie władzy publicznej i – w szerszym rozumieniu – zaufania do urzędników. Kryminalizowane zachowanie polega na dopuszczeniu się rażącego niedbalstwa podczas wykonywania obowiązków służbowych i jest zagrożone karą grzywny lub karą pozbawienia wolności do roku⁴⁵. I choć ostatecznie w komentowanych sprawach postępowanie umorzono, z uwagi na brak realizacji znamion przestępstwa, to z rekomendacji Spesialenheten for politisaker obie sytuacje objęto następnie postępowaniem administracyjnym w toku prowadzonej kontroli. Stwierdzono bowiem błędy i naruszenia procedur związanych z zasadami usypiania

39 Zob. § 30a Lov om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven) z dnia 15 czerwca 2001 r., LOV-2001-06-15-79.

40 Zob. tamże; zob. także: K. Witkowska-Rozpara, *Gdy populacja niedźwiedzi polarnych przewyższa populację ludzi. Czyli o przestępczości w archipelagu Svalbard*, [w:] K. Buczkowski, P. Ostaszewski (red.), *Granice Prawa. Księga Jubileuszowa Profesora Andrzeja Siemaszki*, Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2020, s. 293–294.

41 Zob. § 33 Lov om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven) z dnia 15 czerwca 2001 r., LOV-2001-06-15-79.

42 Spesialenheten for politisaker, <https://www.spesialenheten.no/> [dostęp: 8.10.2025].

43 K. Witkowska-Rozpara, *Environmental Crime...*, s. 352; Komunikat Spesialenheten for politisaker – Anmeldelse som gjelder isbjørnhendelser på Svalbard z 26 listopada 2021 r., Sak 664/20-123, <https://www.spesialenheten.no/avgjorelser/anmeldelse-som-gjelder-isbjørnhendelser-pa-svalbard/> [dostęp: 8.10.2025].

44 Komunikat Spesialenheten for politisaker – Anmeldelse som gjelder isbjørnhendelser på Svalbard z 26 listopada 2021 r., Sak 664/20-123.

45 Zob. art. 172 Lov om straff (straffeloven) z dnia 20 maja 2005 r., LOV-2005-05-20-28, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28> [dostęp: 8.10.2025].

i unieruchomienia niedźwiedzi polarnych. Dalsze kontrola miała na celu usprawnienie istniejących procedur i zmniejszenie ryzyka wystąpienia podobnych incydentów w przyszłości⁴⁶.

Sytuacje te zwróciły także uwagę na jeszcze jeden, istotny aspekt, eksponując problem coraz częstszych konfrontacji, do których dochodzi między mieszkającymi w Svalbardzie ludźmi a żyjącymi na tym terenie niedźwiedziami polarnymi. Trzeba jednak pamiętać, że relację występującą na linii tych dwóch gatunków mogłoby z powodzeniem odzwierciedlić następujące stwierdzenie: Svalbard jest naturalnym środowiskiem występowania niedźwiedzi polarnych i zdecydowanie nie jest naturalnym środowiskiem „występowania” ludzi, o czym ci ostatni zdają się często zapominać. Co jednak ciekawe – zarówno niedźwiedzie polarne, jak i ludzie zamieszkujący Arktykę są współcześnie w porównywalny sposób narażeni „na gwałtowną zmienność klimatu, co sprawia, że obie grupy otacza wyraźnie dostrzegalna aura istot, które potrafią przetrwać w trudnych warunkach. Opisując przedstawicieli jednej i drugiej grupy, antropologowie i biolodzy używają tych samych terminów, wymieniając takie cechy, jak: »odporny«, »praktyczny«, »wytrwały«, »pomysłowy«, »szybko uczący się»⁴⁷. Z perspektywy ochrony unikalnej przyrody archipelagu jawi się to jako pewien paradoks, ponieważ jeszcze w XX w. jeden gatunek, dokonując ekspansji w Arktyce, niemal doprowadził swoimi działaniami do wyginięcia drugiego.

4. Priorytet ochrony środowiska naturalnego w razie konfliktu interesów

Obowiązujące na Svalbardzie regulacje środowiskowe zwracają uwagę nie tylko na uwagi na obszar, do którego się odnoszą, i łączącą różne formy odpowiedzialności koncepcję ochrony, lecz także ze względu na przyjętą w Lov om miljøvern på Svalbard aksjologię, która – mimo że Norwegia nie jest członkiem Unii Europejskiej – zdaje się czerpać z dorobku wspólnoty i nawiązywać do rozwiązań przyjętych przez UE, choć – co warto podkreślić – korzeni niektórych rozwiązań poszukiwać można także w standardach „przedunijnych”, przyjętych w OECD, o czym w dalszej części rozważań.

Jak sygnalizowano, nadrzędnym zamierzeniem ustawodawcy było stworzenie ram prawnych dla realizacji celu, którym jest zachowanie niemal dziewiczego środowiska archipelagu, w tym elementów krajobrazu, flory, fauny, a także dziedzictwa kulturowego. Pomóc w jego osiągnięciu mają zdefiniowane w ustawie cztery zasady oraz jeden obowiązek. Ten ostatni dotyczy każdej osoby, która przebywa w archipelagu lub prowadzi działalność gospodarczą i określany jest jako obowiązek dochowania należytej staranności. W praktyce jest to ogólne, stosowane „na co dzień” zobowiązanie polegające na konieczności działania ostrożnego i rozważnego, tak by w następstwie ludzkiej aktywności nie doszło do niepotrzebnych szkód lub zakłóceń w środowisku naturalnym Svalbardu lub dziedzictwie kulturowym archipelagu⁴⁸.

Wyeksponowanie w przywołanym obowiązku kwestii ochrony także dziedzictwa kulturowego nie jest przypadkowe, ponieważ filozofia i aksjologia przyjęta w Lov om miljøvern på Svalbard podkreśla konieczność integracji ochrony dziedzictwa naturalnego i kulturowego, a specjaliści zajmujący się omawianą problematyką wskazują wręcz, że w archipelagu dziedzictwo kulturowe należy rozumieć i interpretować w kontekście środowiska naturalnego⁴⁹. Ponadto podkreśla się, że obowiązujące w archipelagu rozumienie pojęcia dziedzictwa kulturowego jest szerokie i może obejmować nawet takie elementy, które w innej lokalizacji mogłyby być postrzegane jako odpady. Przykładem takich zabytków kultury są pozostałości po dawnych obiektach górniczych i kopalni w osadzie Ny-Ålesund, którą zamknięto po katastrofie górniczej, do której doszło w 1962 r.⁵⁰. Tak jak unikatowa jest przyroda archipelagu, tak unikalne są zabytki kultury Svalbardu, które – jak podkreśla H. Geiran – należy postrzegać w kategorii „śladów” pozostawionych przez ludzi w pięknym krajobrazie, tworzących swoistą „opowieść o możliwości wielkiego zysku, o ciężkiej pracy

46 Komunikat Spesialenheten for politisaker – Anmeldelse som gjelder isbjørnhendelser på Svalbard z 26 listopada 2021 r., Sak 664/20-123.

47 B. Lopez, *Arktyczne marzenia*, Marginesy, Warszawa 2020, s. 148.

48 Zob. § 5 Lov om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven) z dnia 15 czerwca 2001 r., LOV-2001-06-15-79.

49 I. Lorange Backer, *Svalbardmiljøloven...*, s. 54.

50 Tamże.

w niegościnnym terenie, o śmiałych wyprawach, o życiu rodzinnym i budowaniu wspólnoty na dalekiej północy, o współpracy międzynarodowej i polityce”⁵¹. Jak widać, nawet w tej metaforze silne jest odwołanie do wyjątkowej przyrody archipelagu.

Jak sygnalizowano, w kontekście ochrony środowiska jako celu nadrzędnego Lov om miljøvern på Svalbard przewiduje także cztery zasady, które zyskują szczególne znaczenie w tych sprawach środowiskowych, w których w grę wchodzi pewien luz decyzyjny odwołujący się do uznania administracyjnego (np. w postępowaniach, w których organ administracji dokonuje wykładni przepisów)⁵². Pierwszą z nich jest zasada ostrożności, która aktualizuje się w szczególny sposób w sytuacji, gdy organ administracyjny nie posiada wystarczających informacji o potencjalnym wpływie, jaki dana aktywność człowieka może wyrzucić na środowisko naturalne lub dziedzictwo kulturowe. Zgodnie z komentowaną zasadą w takim przypadku urzędnik powinien uprawnienia wynikające z ustawy wykonać w taki sposób, by skoncentrowane one były na uniknięciu szkód w środowisku⁵³. W praktyce zatem, jeśli organ administracji wie, że dane przedsięwzięcie może spowodować szkody, dążenie do uwzględnienia priorytetu, którym jest ochrona środowiska, skutkować będzie odmową udzielenia zezwolenia na realizację danego przedsięwzięcia⁵⁴. Druga z zasad – kumulatywnego (łącznego) oddziaływania – nakazuje dokonywać oceny danej działalności nie przez pryzmat jej tylko konkretnych następstw, ale z uwzględnieniem już istniejących obciążeń dla środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego wynikających z innych realizowanych przedsięwzięć i aktywności⁵⁵. W podejściu takim, które bazuje na kumulatywnej ocenie oddziaływań, dąży się do tego, by zapobiegać szkodom, które mogą powstać także właśnie jako następstwo sumy/kumulacji kilku aktywności (np. natężenie ruchu turystycznego, ale także związanego z obecnością badaczy może zakłócać rytm życia zwierząt)⁵⁶. Z kolei trzecia z obowiązujących reguł opiera się na koncepcji „zanieczyszczający płaci” rozumianej jako zobowiązanie do pokrycia kosztów zapobiegania lub redukcji szkód w środowisku lub dziedzictwie kulturowym nałożone na tego, kto spowodował (lub mógłby spowodować) takie szkody. Analogicznie regułę tę stosuje się do gospodarki odpadami⁵⁷. Ostatnia z przyjętych w Lov om miljøvern på Svalbard zasad – nazywana zasadą substytucji – nakazuje stosowanie w realizowanych w archipelagu przedsięwzięciach technologii, która jest najbardziej przyjazna dla środowiska i wiąże się z jak najmniejszym wpływem na nie. Działanie tej zasady może być wyłączone tylko z uwagi na istotne względy ekonomiczne, które wespół z ogólną oceną oddziaływania na środowisko, przemawiają za zastosowaniem innego rozwiązania⁵⁸. Jak widać, przyjęte przez ustawodawcę wytyczne koncentrują się na minimalizacji wpływu człowieka na środowisko naturalne i dziedzictwo kulturowe archipelagu. Warto też zauważyć, że choć Norwegia nie jest członkiem UE, wydaje się, że w obowiązujących na Svalbardzie regulacjach i zasadach można dostrzec tzw. *Brussels Effect*, opisujący zjawisko wpływu regulacji unijnych na rozwiązania i rynki globalne, a więc także w krajach nienależących do UE. Opisywany efekt jest widoczny w regulacjach na całym świecie, w tym w tak odległych od UE lokalizacjach, jak Indonezja (np. w odniesieniu do sposobu pozyskiwania drewna), Brazylia (np. w zakresie produkcji miodu) czy Kamerun (np. w kwestii używania pestycydów przy uprawach kakao)⁵⁹. Jak podkreśla A. Bradford, *Brussels Effect* obrazuje pewną jednostronną władzę UE w zakresie regulowania rynków globalnych, „sprawowaną” bez konieczności odwoływania się do instytucji międzynarodowych czy „zabiegania” o współpracę z innymi państwami. Regulacja ta odbywa się za pośrednictwem wprowadzania przez UE określonych, własnych standardów, które – często

51 H. Geiran, *Kulturminner på Svalbard*, [w:] M. Ruud, H. Margrethe (red.), *Svalbard – del av Norge siden 1925*, Justis- og beredskapsdepartementet, Oslo 2025, s. 49.

52 I. Lorange Backer, *Svalbardmiljøloven*..., s. 53.

53 Zob. § 7 Lov om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven) z dnia 15 czerwca 2001 r., LOV-2001-06-15-79.

54 I. Lorange Backer, *Svalbardmiljøloven*..., s. 53.

55 Zob. § 7 Lov om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven) z dnia 15 czerwca 2001 r., LOV-2001-06-15-79.

56 I. Lorange Backer, *Svalbardmiljøloven*..., s. 54.

57 Zob. § 9 Lov om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven) z dnia 15 czerwca 2001 r., LOV-2001-06-15-79.

58 Zob. tamże, § 10.

59 A. Bradford, *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*, Oxford Academic, Nowy Jork 2020, s. XIV, <https://doi.org/10.1093/oso/9780190088583.001.0001>.

za pośrednictwem samych tylko sił rynkowych – ze standardów unijnych przekształcają się w standardy globalne, ponieważ podmioty na całym świecie dobrowolnie „rozszerzają” zastosowanie rozwiązań unijnych poza UE, regulując własne działania i przedsięwzięcia o charakterze globalnym⁶⁰. „Europeizację” rozwiązań svalbardzkich dostrzec można chociażby na gruncie eksponowanych w Lov om miljøvern på Svalbard zasad, w tym zasady ostrożności, wyrażonej już w samym Traktacie o funkcjonowaniu UE (art. 191 TFUE)⁶¹, czy reguły „zanieczyszczający płaci”, także przyjętej w art. 191 TFUE, a powtórzonej w Dyrektywie 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu⁶², choć w odniesieniu do drugiej z wymienionych zasad jej korzeni poszukiwać można już w standardach przyjętych w latach 70. ubiegłego wieku przez OECD⁶³. W odniesieniu do zasady kumulatywnego (łączniego) oddziaływania warto z kolei zwrócić uwagę na Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko, która wprowadza obowiązek „oceny skutków środowiskowych wywieranych przez przedsięwzięcia publiczne i prywatne, które mogą powodować znaczące skutki w środowisku”⁶⁴. Choć Dyrektywa ta została przyjęta w 2011 r. (a Lov om miljøvern på Svalbard uchwalono w 2001 r.), to jej normatywną „poprzedniczką” była Dyrektywa Rady z 27 czerwca 1985 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne 85/337/EWG, wyrażająca wprost sygnalizowany obowiązek oceny⁶⁵. Ostatnia z analizowanych na gruncie Lov om miljøvern på Svalbard zasad – zasada substytucji – także „koresponduje” z rozwiązaniami unijnymi, a zwłaszcza Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola)⁶⁶ eksponującą regułę BAT – *best available techniques* – której normatywne „korzenie” odnaleźć można z kolei w rozwiązaniach prawnych przyjętych jeszcze w latach 90. ubiegłego wieku – Dyrektywie Rady 96/61/WE z 24 września 1996 r., dotyczącej zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli⁶⁷.

Jak widać, przywołane powyżej standardy unijne (lub nawet „przedunijne”) dążą do minimalizacji ryzyka wyrządzenia szkód w środowisku, podobnie jak to czyni ustawodawca w odniesieniu do Svalbardu, przy czym rozwiązania zawarte w Lov om miljøvern på Svalbard koncentrują się na minimalizacji wpływu człowieka na środowisko naturalne i dziedzictwo kulturowe archipelagu, dając wyraźny priorytet ochronie środowiska w sytuacjach spornych lub wątpliwych.

W szczególnie sposób znaczenie tej hierarchii celów podkreślił norweski Sąd Najwyższy w przełomowym wyroku z 17 grudnia 2008 r., który zapadł w sprawie Plexus Investments USA Inc. (dalej jako Plexus

60 Tamże, s. XIV.

61 Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z 13 grudnia 2007 r. – wersja skonsolidowana, Dz. Urz. WE C 202 z 7.06.2016 r., s. 47–360.

62 Dyrektywa 2004/35 WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu, Dz. Urz. WE L 143 z 30.04.2004 r., s. 56–75.

63 The Recommendation on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies as adopted by the OECD Council on 26 May 1972 on the proposal of the Environment Policy Committee, <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/4/4.en.pdf> [dostęp: 10.11.2025].

64 Zob. art. 1 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko, Dz. Urz. UE L 26 z 28.01.2012 r., s. 1–21.

65 Dyrektywa Rady z 27 czerwca 1985 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne 85/337/EWG, Dz. Urz. WE L 175 z 5.07.1985 r., s. 40–48.

66 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola), Dz. Urz. WE L 334 z 17.12.2010 r., s. 17–119.

67 Dyrektywa Rady 96/61/WE z 24 września 1996 r. dotycząca zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli, Dz. Urz. WE L 257 z 10.10.1996 r., s. 26–40; Dyrektywa Rady 96/61 WE została uchylona przez Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/1/WE z 15 stycznia 2008 r. dotyczącą zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli, Dz. Urz. WE L 24 z 29.01.2008 r.; obecnie obowiązuje Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola), Dz. Urz. WE L 334 z 17.12.2010 r., s. 17–119.

Investments) przeciwko Norwegii, reprezentowanej przez Ministerstwo Środowiska⁶⁸. Spółka ta wystąpiła przeciwko Norwegii z roszczeniem odszkodowawczym w związku z ustanowieniem na Svalbardzie rezerwatu przyrody Hopen, obejmującym teren, na którym Plexus Investments miał przyznane koncesje górnicze (*utmål*), dające pierwszeństwo w uzyskaniu pozwolenia na wydobywanie ropy czy gazu⁶⁹. Spółka argumentowała, że państwo powinno ponieść odpowiedzialność za szkody poniesione przez inwestora w następstwie utworzenia rezerwatu przyrody, przy czym strona skarżąca podkreślała, że odpowiedzialność odszkodowawcza Norwegii opiera się na dwóch odrębnych podstawach – art. 7 ust. 2 traktatu spitzbergeńskiego, który mówi o konieczności zapłaty odszkodowania w przypadku wywłaszczenia oraz art. 1 Protokołu nr 1 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, chroniącego prawo własności⁷⁰. W przedstawianym uzasadnieniu inwestor podkreślał m.in., że choć traktat nie wyraża wprost zasady, że obywatele państw będących stronami mogą bezpośrednio dochodzić praw, które z niego wynikają, to jednak prawo norweskie powinno być interpretowane w zgodzie z zobowiązaniami międzynarodowymi oraz uwzględnieniem celu traktatu, który przyjęto także po to, by obywatele państw-stron mogli realizować przedsięwzięcia gospodarcze bez ryzyka utraty wykonanej pracy i jej owoców. Spółka argumentowała także, że przysługujące jej prawa wynikające z posiadanych *utmål* mają charakter majątkowy i są chronione na mocy art. 1 Protokołu nr 1⁷¹.

Przepis ten wyraża trzy zasady – pierwszą, która dotyczy poszanowania mienia; drugą, która dopuszcza możliwość pozbawienia mienia przy spełnieniu określonych warunków; oraz trzecią, która uprawnia państwo do kontrolowania (uregulowania) sposobu korzystania z własności z uwagi na potrzebę uwzględnienia interesu powszechnego⁷². W komentowanej sprawie inwestor podkreślał, że sytuacja, w której się znalazł, wpisuje się w drugą z wymienionych reguł, co oznacza, że spółka pozbawiona możliwości korzystania z przysługującego jej prawa majątkowego powinna otrzymać odszkodowanie⁷³.

Z argumentacją taką nie zgadzała się strona pozwana, która podnosiła, że przywołany przez Plexus Investments art. 7 ust. 2 traktatu spitzbergeńskiego nie tworzy przepisu, który gwarantuje ochronę przed różnymi ograniczeniami z korzystania z prawa własności; dotyczy bowiem jedynie przypadków, w których dochodzi do wywłaszczenia, a sytuacja inwestora w żaden sposób do takich nie należy. Ponadto pozwani wskazywali, że komentowany akt prawny nie przewiduje regulacji, która umożliwiłaby bezpośrednie dochodzenie praw, które wynikają z traktatu, przez obywateli państw-stron⁷⁴. W odniesieniu do art. 1 Protokołu nr 1 strona pozwana podkreślała, że w analizowanej sytuacji decyzja o ustanowieniu rezerwatu nie pociągnęła za sobą konsekwencji w postaci przeniesienia praw spółki na państwo lub osoby trzecie (nie było więc wywłaszczenia). Jednocześnie – jak zaznaczono – fakt przyznania inwestorowi *utmål* nie może być utożsamiany z prawem do wydobywania z ewentualnego złoża, a sama spółka nie mogła oczekiwać, że będzie w stanie wykorzystać przyznane prawa, gdyż po pierwsze wiedziała, że władze norweskie planują objąć spory teren Hopen ochroną, po drugie – zasady ustanowione w Lov om miljøvern på Svalbard wskazują, że nie ma pewności co do tego, że władze wyraziłyby (wymaganą prawem na dalszym etapie) zgodę na prace wydobywcze⁷⁵.

Rozstrzygnięcie, które w komentowanej sprawie wydał norweski Sąd Najwyższy, podzielało w znacznym stopniu argumentację, którą przedstawiły sądy rejonowy i apelacyjny orzekające na wcześniejszym etapie postępowania. Oba sądy uznały, że państwo norweskie nie było zobowiązane do zapłaty odszkodowania. Jak jednak podkreślił w swoim wyroku Sąd Najwyższy, Lov om miljøvern på Svalbard, na którego podsta-

68 Wyrok Norges Høyesterett z 17 grudnia 2008 r., 2008/1008, *Plexus Investments USA, Inc. p. Staten*, HR-2008-02171-A, <https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2008/saknr2008-1008.pdf> [dostęp: 8.10.2025].

69 Tamże.

70 Protokół nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzony w Paryżu 20 marca 1952 r., Dz.U. 1995 Nr 36, poz. 175; wyrok Norges Høyesterett z 17 grudnia 2008 r., 2008/1008, *Plexus Investments USA, Inc. p. Staten*.

71 Wyrok Norges Høyesterett z 17 grudnia 2008 r., 2008/1008, *Plexus Investments USA, Inc. p. Staten*.

72 M.A. Nowicki, *Komentarz do Protokołu Nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, [w:] M.A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, LEX/el. 2025.

73 Wyrok Norges Høyesterett z 17 grudnia 2008 r., 2008/1008, *Plexus Investments USA, Inc. p. Staten*.

74 Tamże.

75 Tamże.

wie utworzono rezerwat Hopen, nie przewiduje jakichkolwiek rozwiązań gwarantujących odszkodowanie dla osób, którym ograniczono prawa własności czy prawa górnicze w następstwie utworzenia rezerwatu, i zabieg ten był celowym wyborem prawodawcy⁷⁶. Jednocześnie organ orzekający wskazał, że art. 7 ust. 2 traktatu spitzbergeńskiego nie odnosi się do innych (niż wyłączenie) ograniczeń w korzystaniu z prawa własności, co więcej – biorąc pod uwagę to, że traktat jest umową zawartą przez wiele państw – trudno byłoby przyjąć, że w umowie tego rodzaju jej sygnatariusze chcieliby uwzględnić konkretne rozwiązanie tego problemu, zważywszy na to, jak złożona jest to kwestia i jak różnorodnie jest ona interpretowana oraz regulowana w porządkach normatywnych poszczególnych państw⁷⁷. W komentowanej sprawie Sąd Najwyższy uznał także, że chociaż *utmål* legitymizuje pewien status prawny, to można mieć wątpliwości, czy jest prawem chronionym na gruncie art. 1 Protokołu nr 1. Niezależnie jednak od tego w ocenie organu rozstrzygającego w omawianej sprawie znaczenie miała trzecia (a nie druga – jak twierdził inwestor) zasada wyrażona w przywołanym przypisie, tj. kontrolowania (uregulowania) sposobu korzystania z własności z uwagi na potrzebę uwzględnienia interesu powszechnego (*kontrollregelen*)⁷⁸. W uzasadnieniu tego stwierdzenia Sąd Najwyższy argumentował, że choć przyznane koncesje straciły wartość, to nie doszło do przeniesienia prawa majątkowego na inny podmiot, a samo ustanowienie rezerwatu nie było „wymierzone” w jednego, konkretnego inwestora, lecz stanowiło fragment całościowego przedsięwzięcia mającego na celu ochronę przyrody, które dotknęło wiele innych podmiotów, także posiadających różne prawa⁷⁹. Jednocześnie – jak podkreślał organ rozstrzygający – zarówno traktat spitzbergeński, Lov om miljøvern på Svalbard, jak i inne akty prawne o charakterze międzynarodowym, których Norwegia jest stroną, podkreślają konieczność ochrony unikatowej przyrody Svalbardu, a na państwie tym ciążyą „zobowiązania prawne, moralne i polityczne dotyczące ochrony środowiska” archipelagu. Sam Sąd Najwyższy wskazał także, że z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynika, że ochrona przyrody stanowi uzasadniony i bardzo ważny interes publiczny, a wcześniejsze wyroki wydawane przez norweski Sąd Najwyższy wielokrotnie dowiodły, że działania, które są zakazywane z uwagi na ochronę środowiska, ustępują „nie na rzecz innych interesów ekonomicznych, lecz w imię nadrzędnych interesów ochronnych, które są z nimi nie do pogodzenia”⁸⁰. W wydanym rozstrzygnięciu Sąd Najwyższy podkreślił także, że przyznane spółce prawa miały charakter ograniczony i warunkowy, a inwestor w praktyce nie mógł zasadnie oczekiwać, by prawa te umożliwiły dalsze działania wydobywcze na terenie Hopen. Jak argumentował sąd, już pod koniec 1998 r. Gubernator Svalbardu poinformował wszystkich posiadaczy koncesji na spornym terenie (w tym spółkę macierzystą strony skarżącej) o planach objęcia Hopen ochroną, następnie strona skarżąca była uczestnikiem prowadzonych w lipcu 2002 r. konsultacji w sprawie ustanowienia rezerwatu, a o przyznanie pierwszych *utmål* wystąpiła dopiero w sierpniu 2002 r. Koncesje przyznano we wrześniu 2003 r., a trzy dni po tej decyzji Hopen zostało objęte ochroną jako rezerwat przyrody⁸¹. Norweski Sąd Najwyższy podkreślał również, że kwestie związane z tym, czy podmiot, który nabywa określone prawo, mógł wiedzieć (lub powinien był), że napotka ograniczenia w jego realizacji z powodu planów ustawodawcy, przewidujących np. ochronę, były już analizowane przez Europejski Trybunał Praw Człowieka jako ważny czynnik w ocenie tego, czy ingerencja państwa w prawo nie była nieproporcjonalna. W podsumowaniu swoich rozważań organ orzekający podniósł także dwie inne kwestie. Po pierwsze – wskazał, że zgodnie z norweską Ustawą o wyłączeniu⁸² odszkodowanie nie przysługuje za stratę będącą konsekwencją działań, które utrudniają wprowadzenie ochrony przyrody lub wręcz to uniemożliwiają⁸³. Po drugie zaś – Sąd Najwyższy podzielił

76 Tamże.

77 Tamże.

78 Tamże.

79 Tamże.

80 Tamże.

81 Tamże.

82 Lov om oreigning av fast eigedom (oreigningslova) z dnia 23 października 1959 r., LOV-1959-10-23-3, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1959-10-23-3?q=oreigningsloven> [dostęp: 8.10.2025].

83 Wyrok Norges Høyesterett z 17 grudnia 2008 r., 2008/1008, *Plexus Investments USA, Inc. p. Staten*.

argument przedstawiony przez stronę pozwaną, że nawet gdyby nie doszło do utworzenia na terenie Hopen rezerwatu, to władze i tak nie wydałyby inwestorowi pozwolenia na dalsze prace wydobywcze, wymaganego w oparciu o § 57 Lov om miljøvern på Svalbard, właśnie z uwagi na cel tej ustawy. Cel ten eksponuje, jak istotne są kwestie ochrony środowiska na Svalbardzie, a ich znaczenie podkreśla nie tylko sama ustawa, lecz także wiodące cele i założenia samej polityki środowiskowej realizowanej w archipelagu, w których jasno wskazano, że w przypadku konfliktu interesów priorytet zyskują te związane z ochroną środowiska⁸⁴. Analizowane rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego wraz z aksjologią przyjętą w Lov om miljøvern på Svalbard, którą odzwierciedlają m.in. omówione wcześniej zasady, potwierdzają, że w sytuacjach spornych to właśnie ochronie unikalnej przyrody archipelagu nadawany jest najwyższy priorytet, a Norwegia ma nie tylko prawny, lecz także polityczny i moralny obowiązek dbać o zachowanie wyjątkowego środowiska Svalbardu, będącego „jednym z ostatnich obszarów dzikiej przyrody w Europie”⁸⁵.

5. Przestępstwa przeciwko środowisku w archipelagu

Choć koncepcja ochrony przyrody przyjęta w Lov om miljøvern på Svalbard przewiduje różne, stopniowo- walne pod względem dolegliwości i charakteru formy reakcji prawnej na fakt naruszenia przepisów ustawy (lub regulacji zawartych w aktach prawnych niższego rzędu wydanych na jej podstawie), to ustawodawca dopuszcza także możliwość wymierzenia grzywny lub nawet kary pozbawienia wolności. Do zachowań zabronionych na gruncie Lov om miljøvern på Svalbard należą m.in. naruszenie zakazu niepokojenia i wabienia niedźwiedzi polarnych (art. 30a), naruszenie zakazu polowania/łapania zwierząt/uszkodzania gniazd, jaj, legowisk (art. 30), naruszenie zakazu ruchu pojazdem mechanicznym na terenach chronionych (art. 42), naruszenie zakazu uwalniania do środowiska substancji toksycznych (art. 66), złamanie zakazu odprowadzania odpadów (ścieków) ze statków do morza (art. 67) czy naruszenie zakazu wykorzystania ciężkiego oleju opałowego podczas żeglugi (art. 82a Lov om miljøvern på Svalbard).

Jak sygnalizowano we wcześniejszych rozważaniach, na podstawie Lom om Svalbard w archipelagu stosuje się norweskie prawo karne, co wpływa także na kwestie proceduralne związane z rejestracją przestępstw dla celów statystycznych. W archipelagu uwzględnia się bowiem zasady rejestracji stosowane w kontynentalnej części Norwegii, w tym podział przestępstw na dziewięć głównych grup rejestrowych, które obejmują⁸⁶: 1. kradzież mienia⁸⁷; 2. inne przestępstwa, w których sprawca dąży do uzyskania korzyści majątkowej (w tym przestępstwa gospodarcze)⁸⁸; 3. zniszczenie mienia (w tym także nieruchomości, np. budynku)⁸⁹; 4. przemoc i znęcanie⁹⁰; 5. przestępstwa seksualne⁹¹; 6. przestępstwa związane ze stosowaniem środków odurzających lub użyciem alkoholu (w tym prowadzenie pojazdu pod wpływem alkoholu, a także inne przestępstwa, m.in. narkotykowe, stypizowane w Ustawie z dnia 2 czerwca 1989 r. – Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v.)⁹²; 7. przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu⁹⁴; 8. przestępstwa drogowe (bez czynów stypizowanych w odrębnej ustawie – Lov om vegtrafikk⁹⁵, karanych grzywną, pla-

84 Tamże.

85 Tamże.

86 Opis i tłumaczenie grup rejestrowych po raz pierwszy podano w K. Witkowska-Rozpara, *Gdy populacja...*, s. 298–299; *Standard for lovbruddstyper*, <https://www.ssb.no/klass/klassifikasjon/146> [dostęp: 10.10.2025].

87 *Standard for lovbruddstyper...*, dz. cyt.

88 Tamże.

89 Tamże.

90 Tamże.

91 Tamże.

92 Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. z dnia 2 czerwca 1989 r., LOV-1989-06-02-27, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1989-06-02-27> [dostęp: 10.10.2025].

93 *Standard for lovbruddstyper...*, dz. cyt.

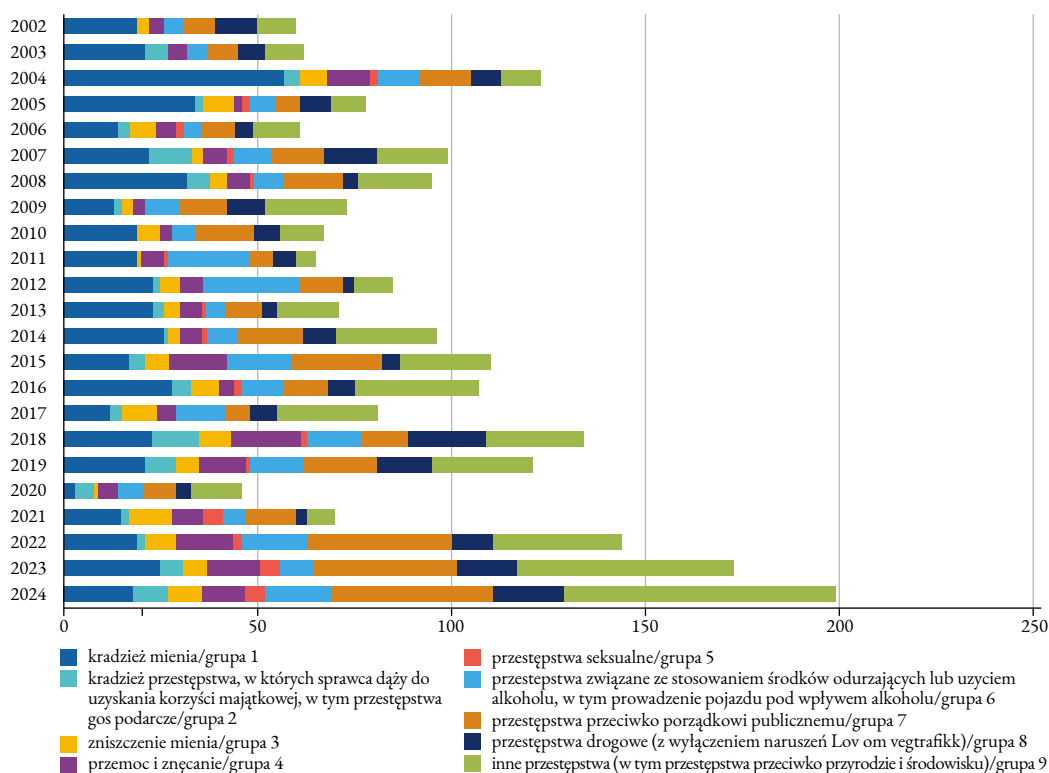
94 Tamże.

95 Lov om vegtrafikk z dnia 18 czerwca 1965 r., LOV-1965-06-18-4, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1965-06-18-4?q=vegtrafikkloven> [dostęp: 10.10.2025].

coną z reguły na miejscu zdarzenia) oraz 9. inne przestępstwa⁹⁶. To właśnie w ostatniej z wymienionych grup znajdują się przede wszystkim przestępstwa przeciwko przyrodzie i środowisku, w tym zatrucia jako poważne zagrożenia dla zdrowia publicznego, przestępstwa związane z polowaniem i rybołówstwem czy inne poważne przestępstwa przeciwko środowisku. Warto jednak zaznaczyć, że w grupie tej uwzględnia się także m.in. zachowania naruszające przepisy dotyczące środowiska pracy⁹⁷.

Zwalczanie przestępstw środowiskowych jest jednym z priorytetów Gubernatora Svalbardu, przy czym w archipelagu duży nacisk kładzie się także na działania prewencyjne, realizowane w terenie, mające zapobiegać tego rodzaju naruszeniom⁹⁸. Mimo tego czyny zabronione przeciwko środowisku zajmują istotne miejsce w strukturze popełnianych w archipelagu przestępstw, co w pewnym sensie nie zaskakuje, biorąc pod uwagę to, jak rozbudowana pod względem normatywnym jest sieć przepisów ukierunkowanych na ochronę przyrody Svalbardu i tym samym jak poszerzony jest zakres kryminalizacji⁹⁹. Udział przestępstw środowiskowych w strukturze ogółem popełnianych w archipelagu czynów zabronionych zaprezentowano na wykresie nr 1.

Wykres 1. Przestępstwa popełnione w archipelagu arktycznym Svalbard w latach 2002–2024 (dane w liczbach bezwzględnych)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w serwisie internetowym Statistisk sentralbyrå, udostępniającym zbiory danych opracowane przez norweski Urząd Statystyczny. Tabela 09408: *Lovbrudd etterforsket, etter lovbruddsgruppe og politidistrikt (og lovbruddskategori -2014). Absolutte tall og opplæringsprosent 2002–2024*, <https://www.ssb.no/statbank/table/09408/> [dostęp: 10.10.2025].

⁹⁶ *Standard for lovbruddstyper...*, dz. cyt.

⁹⁷ Tamże.

⁹⁸ *Etterforskning og straffesaksbehandling*, <https://www.syssemesteren.no/nb/om-syssemesteren/politi/etterforskning-og-straffesaksbehandling/> [dostęp: 10.10.2025].

⁹⁹ K. Witkowska-Rozpara, *Gdy populacja...*, s. 306–307.

Jak widać, ogólna liczba popełnianych w archipelagu w ostatnich latach przestępstw wzrasta, choć nadal wartość ta nie jest znaczna. W okresie objętym analizą, a więc na przestrzeni 22 lat, nie zdarzyło się, by w skali roku w archipelagu popełniono więcej niż 200 przestępstw¹⁰⁰; w okresie między 2005 a 2014 r. liczba ta nie przekraczała nawet 100. W porównaniu ze strukturą przestępczości popełnianej w Norwegii (całościowo), którą charakteryzuje niezwykle wręcz stabilność, liczba przestępstw popełnianych w samym archipelagu zmienia się dość dynamicznie, a udział procentowy poszczególnych kategorii czynów różni się¹⁰¹. Jednak gdy przyjrzymy się przestępczości przeciwko środowisku, tym, co zwraca uwagę, jest fakt, że od 2014 r. przestępstw z tej grupy (z wyjątkiem 2021 r., w którym wprowadzono z uwagi na pandemię COVID-19 znaczne ograniczenia w podróżowaniu na Svalbard) jest najwięcej. Biorąc pod uwagę sygnalizowany wcześniej poszerzony zakres kryminalizacji, jak również prowadzone, zwłaszcza w ostatnich latach, przez Gubernatora archipelagu działania terenowe, które choć – jak podkreślają urzędnicy – mają na celu przede wszystkim prewencję, to jednak same w sobie na skutek realizowanych kontroli ujawniają naruszenia w terenie – ten ogólny trend nie zaskakuje. Gdy zaś dodatkowo uwzględnimy fakt, że w ostatnich latach na Svalbardzie odnotowano rekordowy wzrost turystyki oraz powiązany z tym ponad 90-procentowy wzrost obrotów związanych z tym sektorem¹⁰², można jedynie zadać pytanie o to, jak kształtować dalszą prawną (w tym prawnokarną) ochronę wyjątkowej przyrody archipelagu oraz jakie są skuteczne sposoby jej egzekwowania.

6. Rozkwit „kultury aneksji” i jej konsekwencje

Postawione wyżej pytanie staje się szczególnie aktualne w obliczu odnotowanych na Svalbardzie w ostatnim czasie niepokojących trendów.

Pierwszy z nich wiąże się z postępującymi na świecie, a widocznymi w szczególności sposób w Arktyce zmianami klimatycznymi. Badaczki i badacze wskazują, że Arktyka ociepla się szybciej niż jakikolwiek inny obszar na świecie, a północna część Morza Barentsa, w tym także archipelag Svalbard, rejestruje nie tylko najszybszy wzrost temperatury w obszarze okołobiegunowym, lecz także to właśnie w tych rejonach odnotowuje się największą utratę lodu morskiego¹⁰³. Te charakterystyczne, zwłaszcza dla Svalbardu, zjawiska wynikające ze zmian klimatycznych powodują, że zarówno przyroda archipelagu, jak i powiązane z nią ściśle dziedzictwo kulturowe Svalbardu stają się coraz bardziej narażone, a napięcia te potęguje także coraz szersza obecność i coraz bardziej inwazyjna działalność człowieka. Paradoksalnie – malejąca pokrywa lodu morskiego powoduje, że coraz większy rejon wybrzeża Svalbardu i wód morskich stają się dostępne przez dłuższy czas w roku, co generuje ryzyko dalszych wzrostów aktywności człowieka w tej części Arktyki – zarówno w obszarze rybołówstwa, jak i turystyki rejsowej, wywierających jeszcze silniejszą presję na unikatową przyrodę archipelagu¹⁰⁴.

Po drugie – notowany w ostatnich latach wzrost ruchu turystycznego na Svalbardzie wpisuje się w pewnym stopniu w charakterystyczną dla archipelagu kulturę aneksji¹⁰⁵. Pojęcie to odzwierciedla pewien model ekspansji człowieka na terenach arktycznych, dostrzegany i analizowany przez badaczki i badaczy

100 Przy populacji wynoszącej w latach 2021–2025 ok. 2,5 tys. osób; w latach wcześniejszych populacja mieszkańców archipelagu była mniej liczna (między 2 a 2,3 tys. osób), zob. *Befolkningen på Svalbard*, dane statystyczne opublikowane w serwisie internetowym Statistisk sentralbyrå, udostępniającym zbiory danych opracowane przez norweski Urząd Statystyczny – *Tabela 07429: Folkemengde 1. januar (H1)/1. juli (H2) i Longyearbyen og Ny-Ålesund, etter kjønn og alder 2009H1–2025H2*, <https://www.ssb.no/statbank/table/07429> [dostęp: 10.10.2025].

101 K. Witkowska-Rozpara, *Gdy populacja...*, s. 306–307.

102 M. Sandberg, M. Siegel, *Omsetningen på Svalbard forsetter å øke*, <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/virksomheter-og-foretak/statistikk/naeringer-pa-svalbard/artikler/omsetningen-pa-svalbard-forsetter-a-oke> [dostęp: 10.10.2025].

103 S. Descamps, J. Aars, E. Fuglei, K.M. Kovacs, C. Lydersen, O. Pavlova, Å.Ø. Pedersen, V. Ravolainen, H. Strøm, *Climate Change Impacts on Wildlife in a High Arctic Archipelago – Svalbard, Norway*, „Global Change Biology” 2017, nr 23, s. 490.

104 *OECD Environmental Performance Reviews: Norway 2022*, OECD Publishing, Paryż 2022, s. 103.

105 M.A. Hauan, *Svalbards norske befolkning*, [w:] M. Ruud, H. Margrethe (red.), *Svalbard – del av Norge siden 1925*, Justis- og beredskapsdepartementet, Oslo 2025, s. 37.

zajmujących się historią i rozwojem Svalbardu. Taką właśnie kulturę „uprawiano” w archipelagu od momentu odkrycia jego cennych zasobów¹⁰⁶. Działalność łowiecka eksploatowała zasoby lądowe i morskie Svalbardu, ustępując z czasem – tj. wraz z odkryciem złóż węgla w archipelagu – działalności wydobywczej. Jak stwierdza M.A. Hauan, gdy polowania na lądzie spadły, zintensyfikowały się „polowania” na zasoby geologiczne, a wraz z tymi ostatnimi rozpoczęła się „walka o ziemię”, paradoksalnie prowadząc do rozkwitu kultury aneksji na ziemi wcześniej uznawanej za *terra nullius* – ziemię niczyją, która nie знаła prawa własności ani też nie miała ludności rdzennej¹⁰⁷. Współcześnie, gdy na Svalbardzie zakończono wydobywanie węgla kamiennego, jednym z głównych obszarów działalności w archipelagu stała się turystyka, obok aktywności związanej z prowadzeniem badań naukowych czy edukacją w zakresie szkolnictwa wyższego¹⁰⁸. Od kilku lat na Svalbard przybywa ponad 100 tys. turystów rocznie¹⁰⁹ – „polujących” na wrażenia, przygodę, możliwość obcowania z dziką naturą – a popyt na usługi turystyczne systematycznie wzrasta, co nie pozostaje bez wpływu na unikalną przyrodę archipelagu.

Po trzecie – obserwowana na Svalbardzie kultura aneksji pokazała, jak z upływem czasu zmieniają się wzorce zachowań człowieka w Arktyce. Katalog ten staje się coraz bardziej zróżnicowany – od polowań na wieloryby czy niedźwiedzie polarne, przez eksploatację zasobów górniczych, do gwałtownego rozwoju turystyki. Jednak następujące w nim zmiany są niepokojące, ponieważ mimo wzrastającej świadomości w zakresie potrzeby ochrony unikatowej przyrody archipelagu niektóre z aktywności ludzkich stają się coraz bardziej uciążliwe, nieostrożne, ryzykowne czy po prostu lekkomyślne, generując coraz większą presję na środowisko. Sprawcami tych zachowań są nie tylko turyści¹¹⁰. W 2022 r. zachowania polegające na celowym niepokojeniu, wabieniu niedźwiedzia polarnego po to, by umożliwić grupie kajakarzy „ciekawsze doznania” w ramach obcowania z przyrodą Svalbardu, dopuścił się profesjonalny przewodnik turystyczny¹¹¹. Dwa lata później naruszenia tego samego zakazu wyrażonego w art. 30 Lov om Svalbard dopuściło się dwóch innych przewodników turystycznych, którzy pływając na pontonach wraz z grupą turystyczną, celowo skierowali się w stronę żerującej na lądzie samicy niedźwiedzia polarnego i jej młodych, doprowadzając do spłoszenia zwierząt i ich ucieczki¹¹². Mimo wysokich grzywnien nakładanych w tego typu przypadkach (w opisywanych sytuacjach – po 20 tys. koron norweskich) zachowania tego rodzaju stają się coraz częstsze, a tym, co niepokoi w szczególności, jest fakt, że dopuszczają się ich osoby, które – jako profesjonalści obsługujący ruch turystyczny – z założenia znają (a przynajmniej znać powinny) obowiązujące na Svalbardzie przepisy, w tym te dotyczące ochrony przyrody. Coraz bardziej nieostrożnych zachowań dopuszczają się także przybywający do archipelagu turyści. W 2024 r. jeden z odpoczywających w archipelagu turystów został ukarany grzywną w wysokości 12,5 tys. koron norweskich za zachowanie, które stanowiło naruszenie § 73 ust. 2 Lov om Svalbard, wyrażającego zasadę, że cały ruch na Svalbardzie musi się odbywać w sposób, który nie powoduje szkód, zanieczyszczeń albo żadnej innej degradacji w środowisku naturalnym lub dziedzictwie kulturowym ani też nie wywołuje niepotrzebnych zakłóceń/niepokojenia zwierząt lub ludzi¹¹³. Ukarany turysta wspiął się na krę lodową, na której przebywał mors, następnie podszedł bardzo blisko zwierzęcia, co spowodowało jego zaniepokojenie, spłoszenie i ucieczkę. Warto dodać, że „odważny” turysta zrealizował swoje przedsięwzięcie przy świadkach, prawdopodobnie nie zdając sobie sprawy z tego, że sytuacja, do której doszło, stwarzała bardzo poważne zagrożenie zarówno dla niego, jak i obecnych na miejscu innych osób¹¹⁴.

106 Tamże.

107 Tamże.

108 OECD Environmental..., s. 49, 103.

109 Tamże, s. 103.

110 K. Witkowska-Rozpara, *Environmental Crime...*, s. 353.

111 20.000 i bot for å forstyrre isbjørn, <https://www.sysselmesteren.no/nyheter/2022/08/20.000-i-bot-for-a-forstyrre-isbjorn/> [dostęp: 10.10.2025]; K. Witkowska-Rozpara, *Environmental Crime...*, s. 353.

112 Forelegg for å ha forstyrret isbjørn, <https://www.sysselmesteren.no/nb/nyheter/2024/07/forelegg-for-a-ha-forstyrret-isbjorn/> [dostęp: 10.10.2025].

113 Forelegg for å ha forstyrret hvalross 2024, <https://www.sysselmesteren.no/nb/nyheter/2024/04/forelegg-for-a-ha-forstyrret-hvalross/> [dostęp: 10.10.2025]; K. Witkowska-Rozpara, *Environmental Crime...*, s. 353; zob. § 73 ust. 2 Lov om Svalbard.

114 Forelegg for å ha forstyrret hvalross..., dz. cyt.

Opisane wyżej trzy niepokojące trendy prowadzą do czwartego, który wiąże się z obowiązującym w archipelagu prawem mającym – jak wielokrotnie podkreślano – chronić unikatową przyrodę tego miejsca. Zmiany klimatyczne, wzrost turystyki oraz nowe wzorce zachowania człowieka spowodowały konieczność przystosowania rozwiązań normatywnych przyjętych na Svalbardzie do nowej sytuacji. Ruch taki nie zaskakuje, zwłaszcza że od momentu uchwalenia Lov om Svalbard upłynęło niemal ćwierć wieku. Odpowiedzią na większość wyzwań w zakresie potrzeby wzmocnienia ochrony środowiska archipelagu była sygnalizowana już wcześniej nowelizacja ustawy, która weszła w życie w 2025 r. Jednak prace przygotowawcze, które poprzedziły jej uchwalenie, ujawniły wiele nowych napięć, które wywołują kwestie środowiskowe na Svalbardzie. Część z nich wynika – jak się wydaje – z niezrozumienia specyfiki miejsca, którego ochronie nowe prawo ma służyć. Jak wskazują J. Wilder i inni, którzy analizowali przyczyny ataków niedźwiedzi polarnych na ludzi, w Arktyce to człowiek jest intruzem w naturalnym środowisku tych drapieżników¹¹⁵. O fakcie tym część osób przybywających na Svalbard zdaje się zapominać. Na problem konfrontacji między ludźmi a niedźwiedziami polarnymi zwracała także uwagę Kjerstin Askholt, gubernator Svalbardu w latach 2015–2021, która analizując przypadki, w których doszło do zastrzelenia zwierzęcia, wprost podkreślała, że w wielu sytuacjach takiego rozwiązania można byłoby uniknąć, gdyby ludzie zachowali więcej ostrożności¹¹⁶. Uchwalone w ostatnim czasie nowelizacje mają na celu zwiększenie bezpieczeństwa zwierząt, a także ludzi, by – jak podkreśla K. Askholt – stworzyć, we współpracy z branżą turystyczną, „najlepsze i najbezpieczniejsze środowisko, w którym turyści mogą cieszyć się widokiem niedźwiedzi polarnych przez dobre lornetki z bezpiecznej odległości”¹¹⁷. Perspektywa ta wydaje się jednak trudna do zaakceptowania przez przedstawicieli firm świadczących usługi turystyczne w archipelagu, zwłaszcza że nowelizacja Lov om Svalbard, która obowiązuje od 2025 r., wprowadziła znaczne ograniczenia w ruchu turystycznym w archipelagu i nałożyła zarówno na turystów, jak i touroperatorów liczne nowe obowiązki. Ci ostatni zresztą zarzucają władzom norweskim, że proces konsultowania zmian w ustawie nie był przeprowadzony prawidłowo i cechował go pośpiech, dodając także, że do rozmów nie zaproszono przedstawicieli wielu kluczowych dla turystyki na Svalbardzie firm, a zgłaszane przez uczestników konsultacji uwagi były pomijane nawet wtedy, gdy uznawano je za niebudzące kontrowersji¹¹⁸. Na długofalowe skutki przyjęcia nowelizacji wraz z ich oceną należy jeszcze poczekać, jednak wprowadzone w ostatnim czasie ograniczenia i zakazy aktualizują pytanie o to, jakie są prawne, w tym prawnokarne, efektywne sposoby ochrony środowiska archipelagu. Bez wątpienia zmiany normatywne były konieczne. Powstaje jednak pytanie, czy przyczynią się one do zmiany praktyki, a w konsekwencji zmiany myślenia o prawie – nie jako przeszkodzie na drodze do eksploracji unikatowej przyrody archipelagu, ale narzędziu, które tę eksplorację z sposób bezpieczny i nieinwazyjny umożliwia.

7. Podsumowanie

Archipelag arktyczny Svalbard to miejsce, w którym „spotykają się” unikatowe zasoby naturalne, specyficzne (i kwestionowane przez niektórych) rozwiązania normatywne oraz różnorodna, także pod względem reprezentowanych interesów, populacja. Jest to zatem obszar z założenia narażony na różnego rodzaju konflikty, a postępujące zmiany klimatyczne zwiększają jedynie prawdopodobieństwo ich wystąpienia lub eskalacji¹¹⁹. Zarządzanie archipelagiem stanowi złożony proces, którego celem ma być troska o zachowanie niemal dziewiczej przyrody Svalbardu oraz jego własnego, choć często wymykającego się standardowym ramom definicyjnym dziedzictwa kulturowego. W procesie tym uwzględnić należy wiele czynników, a troska

115 J.M. Wilder, D. Vongraven, T. Atwood, B. Hansen, A. Jessen, A. Kochnev, G. York, R. Vallender, D. Hedman, M. Gibbons, *Polar Bear Attacks on Humans: Implications of a Changing Climate*, „Wildlife Society Bulletin” 2017, t. 41, nr 3, s. 540.

116 K. Askholt, *Om polititjeneste, redning og beredskap i Norges nordligste region*, [w:] M. Ruud, H. Margrethe (red.), *Svalbard – del av Norge siden 1925*, Justis- og beredskapsdepartementet, Oslo 2025, s. 93.

117 Tamże, s. 94.

118 K. Løseth, H. Dannevig, A.G. Sveinsdóttir, G.K. Hovelsrud, R. Schlegel, S. Descamps, *Putting Brakes on Expedition Cruise Tourism in Svalbard: Exercising Power at the Expense of Legitimacy?*, „Polar Geography” 2025, t. 48, nr 4, s. 287–288.

119 J. Ash, *Svalbard and Conflict Management in a Changing Climate: A Risk Based Approach*, „Nordlit” 2020, nr 45, s. 74.

o zachowanie właściwej proporcji między potrzebami przyrody i potrzebami człowieka, a zwłaszcza tymi o charakterze biznesowym, stanowi nierzadko wyjątkowo trudne wyzwanie.

Przyjęty na Svalbardzie złożony model ochrony przyrody i dziedzictwa kulturowego archipelagu od niemal ćwierć wieku opiera się na zaaprobowanej przez ustawodawcę aksjologii, która to właśnie celom związanym z ochroną środowiska daje najwyższy priorytet. Potwierdzają to nie tylko obowiązujące w archipelagu, osadzone w standardach międzynarodowych, w tym unijnych, zasady procedowania w sprawach, w których stosuje się przepisy Lov om miljøvern på Svalbard, lecz także złożona, łącząca w sobie różne formy odpowiedzialności prawnej koncepcja ochrony. Obowiązek podjęcia działań naprawczych, który spoczywa na każdej osobie, która wywarła wpływ na środowisko wraz z zobowiązaniem do przywrócenia (o ile to możliwe) stanu sprzed naruszenia, eksponują nadrzędny cel, którym jest ochrona przyrody i dziedzictwa kulturowego przed ingerencją człowieka, a w sytuacji, gdy już do niej dojdzie – przed skutkami tej ingerencji. I choć regulacje zawarte w Lov om miljøvern på Svalbard dopuszczają wymierzenie kary kryminalnej, w tym nawet kary pozbawienia wolności w przypadku nieumyślnego lub umyślnego naruszenia przepisów ustawy, przyjęty w archipelagu model ochrony – oprócz tego, że wpisuje się w koncepcję ochrony środowiska opartej na różnych rodzajach odpowiedzialności prawnej – zdaje się w istotnym stopniu wyrażać szeroko komentowane w kryminologii skandynawskiej, a przez to ostrożne podejście do operowania karą, której wymierzenie wcale nie musi oznaczać rozwiązania problemu¹²⁰.

Odnotowane w ostatnich latach na Svalbardzie niepokojące trendy, takie jak zmiany klimatyczne, w tym znaczna utrata lodu morskiego, a także zmiany we wzorcach zachowania człowieka, który mimo obowiązujących reguł coraz śміiej dopuszcza się zachowań naruszających te reguły, stawiając przyrodę oraz dziedzictwo archipelagu pod silną presją, zmuszają do poszukiwania nowych rozwiązań normatywnych stanowiących właściwą reakcję, a także długofalową odpowiedź na te wyzwania. Obostrzenia wprowadzone w 2025 r., które ograniczają ruch turystyczny, zwiększają ochronę zwierząt, ale jednocześnie poszerzają katalog zakazów i nakazów, mogą przyczynić się do osiągnięcia założonego przez ustawodawcę celu. Pytanie jednak, czy w najbliższej perspektywie nie spowodują odnotowanego w statystykach wzrostu naruszeń (także tych o charakterze kryminalnym) przepisów – tak samego Lov om miljøvern på Svalbard, jak aktów prawnych niższego rzędu wydanych na podstawie ustawy.

Jak sygnalizowano, Svalbard jest unikatowy pod wieloma względami – jest także „ofiara” pewnego paradoksu, wynikającego z tego, że to właśnie gwałtowny wzrost turystyki, wywierający presję na przyrodę, w największym stopniu przyczynił się do „zasilenia” Funduszu Ochrony Środowiska Svalbardu (Svalbards miljøvernfond), z którego środki przeznacza się na działania mające na celu ochronę środowiska, w tym restytucję przyrody czy badania ukierunkowane na monitorowanie jej stanu¹²¹. Norwegia stara się zarządzać archipelagiem w nurcie zrównoważonego rozwoju, uwzględniając cele w zakresie ochrony przyrody i dziedzictwa kulturowego archipelagu oraz rozwoju turystyki na tym obszarze. Oba te cele są jasno nakreślone w realizowanej przez rząd norweski polityce – choć z różnych perspektyw: środowiskowej i społeczno-ekonomicznej, jednak w opozycji do Norwegii kontynentalnej – na Svalbardzie interesy związane z ochroną przyrody mają co do zasady priorytet nad interesami komercyjnymi, w tym działalnością turystyczną¹²². Powstaje jednak pytanie o to, jak długo jeszcze da się realizować w archipelagu politykę dającą pierwszeństwo celom środowiskowym w sytuacjach spornych i na ile prawo, w tym prawo karne, jest w stanie skutecznie sprostać kolejnym wyzwaniom, które w tym obszarze w przyszłości prawdopodobnie się pojawią.

120 M. Płatek, *Systemy...*, s. 38.

121 *Om svalbards miljøvernfond...*, dz. cyt.

122 G.K. Hovelsrud, J. Olsen, A.E. Nilsson, B. Kaltenborn, J. Lebel, *Managing Svalbard Tourism: Inconsistencies and Conflicts of Interest*, „Arctic Review on Law and Politics” 2024, t. 14, s. 99.

Bibliografia

Literatura

- Ash J., *Svalbard and Conflict Management in a Changing Climate: A Risk Based Approach*, „Nordlit” 2020, nr 45, s. 56–85.
- Askholt K., *Om polititjeneste, redning og beredskap i Norges nordligste region*, [w:] M. Ruud, H. Margrethe (red.), *Svalbard – del av Norge siden 1925*, Justis- og beredskapsdepartementet, Oslo 2025, s. 84–94.
- Barczak A., *Odpowiedzialność prawna w ochronie środowiska ze szczególnym uwzględnieniem odpowiedzialności karnej*, „Prawo w Działaniu” 2024, nr 59, s. 22–39.
- Bradford A., *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*, Oxford Academic, Nowy Jork 2020, <https://doi.org/10.1093/oso/9780190088583.001.0001>.
- Capelotti P.J., *The Svalbard Archipelago: American Military and Political Geographies of Spitsbergen and Other Norwegian Polar Territories, 1941–1950*, McFarland and Company, Jefferson 2000.
- Descamps S., Aars J., Fuglei E., Kovacs, K.M., Lydersen C., Pavlova O., Pedersen Å.Ø., Ravolainen V., Strøm H., *Climate Change Impacts on Wildlife in a High Arctic Archipelago – Svalbard, Norway*, „Global Change Biology” 2017, nr 23, s. 490–502.
- Geiran H., *Kulturminner på Svalbard*, [w:] M. Ruud, H. Margrethe (red.), *Svalbard – del av Norge siden 1925*, Justis- og beredskapsdepartementet, Oslo 2025, s. 44–49.
- Hovelsrud G.K., Olsen J., Nilsson A.E., Kaltenborn B., Lebel J., *Managing Svalbard Tourism: Inconsistencies and Conflicts of Interest*, „Arctic Review on Law and Politics” 2024, t. 14, s. 86–106.
- Izdebski J., *Metody badań nauk społecznych w nauce prawa administracyjnego*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2021, t. 81, nr 4, s. 25–38.
- Lang W., Wróblewski J., Zawadzki S., *Teoria państwa i prawa*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979.
- Lorange Backer I., *Svalbardmiljøloven*, [w:] M. Ruud, H. Margrethe (red.), *Svalbard – del av Norge siden 1925*, Justis- og beredskapsdepartementet, Oslo 2025, s. 50–60.
- Lopez B., *Arktyczne marzenia*, Marginesy, Warszawa 2020.
- Løseth K., Dannevig H., Sveinsdóttir A.G., Hovelsrud G.K., Schlegel R., Descamps S., *Putting Brakes on Expedition Cruise Tourism in Svalbard: Exercising Power at the Expense of Legitimacy?*, „Polar Geography” 2025 t. 48, nr 4, 275–298.
- Nowicki M.A., *Komentarz do Protokołu Nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, [w:] M.A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, LEX/el. 2025.
- OECD Environmental Performance Reviews: Norway 2022*, OECD Publishing, Paryż 2022.
- Offerdal K., *The 1920 Svalbard Treaty*, [w:] H.A. Conley (red.), *History Lessons for the Arctic. What International Maritime Disputes Tell Us about a New Ocean*, Center for Strategic and International Studies, Rowman & Littlefield, Lanham 2016, s. 13–23.
- Platek M., *Systemy penitencjarne państw skandynawskich*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2007.
- Roberts P., Paglia E., *Science as National Belonging: The Construction of Svalbard as a Norwegian Space*, „Social Studies of Science” 2016, t. 46, nr 6, s. 894–911.
- Wilder J.M., Vongraven D., Atwood T., Hansen B., Jessen A., Kochnev A., York G., Vallender R., Hedman D., Gibbons M., *Polar Bear Attacks on Humans: Implications of a Changing Climate*, „Wildlife Society Bulletin” 2017, t. 41, nr 3, s. 537547.

- Witkowska-Rozpara K., *Environmental Crime in the Arctic Archipelago of Svalbard: Insights from Statistical Trends and the 2025 Legal Amendment in Response to Climate Change and Technological Developments*, [w:] K. Jaishankar (red.), *International Conference on Law and Social Sciences – Conference Proceedings, International Institute of Justice and Police Sciences & South Asian Society of Criminology and Victimology*, Appa Education and Research Foundation, Bengaluru, Karnataka, Indie 2025, s. 349–356.
- Witkowska-Rozpara K., *Gdy populacja niedźwiedzi polarnych przewyższa populację ludzi. Czyli o przestępczości w archipelagu Svalbard*, [w:] K. Buczkowski, P. Ostaszewski (red.), *Granice Prawa. Księga Jubileuszowa Profesora Andrzeja Siemaszki*, Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2020, s. 287–316.

Akty prawne

- Lov om Svalbard z dnia 17 lipca 1925 r., LOV-1925-07-17-11, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1925-07-17-11> [dostęp: 6.10.2025].
- Traktat angående Spitsbergen (Svalbardtraktaten) z 9 lutego 1920 r., LOV-1920-02-09, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1920-02-09?q=Svalbardtraktaten> [dostęp: 6.10.2025].
- Protokół nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzony w Paryżu 20 marca 1952 r., Dz.U. 1995 Nr 36, poz. 175.
- Lov om oreigning av fast eigedom (oreigningslova) z dnia 23 października 1959 r., LOV-1959-10-23-3, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1959-10-23-3?q=oreigningsloven> [dostęp: 8.10.2025].
- Lov om vegtrafikk z dnia 18 czerwca 1965 r., LOV-1965-06-18-4, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1965-06-18-4?q=vegtrafikkloven> [dostęp: 6.10.2025].
- Agreement on the Conservation of Polar Bears z 15 listopada 1973 r., <https://polarbearagreement.org/resources/agreement/the-1973-agreement-on-the-conservation-of-polar-bears> [dostęp: 9.10.2025].
- Dyrektywa Rady z 27 czerwca 1985 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne 85/337/EWG, Dz. Urz. WE L 175 z 5.07.1985 r., s. 40–48.
- Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. z dnia 2 czerwca 1989 r., LOV-1989-06-02-27, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1989-06-02-27> [dostęp: 10.10.2025].
- Dyrektywa Rady 96/61/WE z 24 września 1996 r. dotycząca zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli, Dz. Urz. WE L 257 z 10.10.1996 r., s. 26–40.
- Lov om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven) z dnia 15 czerwca 2001 r., LOV-2001-06-15-79, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-06-15-79> [dostęp: 6.10.2025].
- Dyrektywa 2004/35 WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu, Dz. Urz. WE L 143 z 30.04.2004 r., s. 56–75.
- Lov om straff (straffeloven) z dnia 20 maja 2005 r., LOV-2005-05-20-28, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28> [dostęp: 8.10.2025].
- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z 13 grudnia 2007 r. – wersja skonsolidowana, Dz. Urz. WE C 202 z 7.06.2016 r., s. 47–360.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/1/WE z 15 stycznia 2008 r. dotycząca zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli, Dz. U. WE L 24 z 29.01.2008 r.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola), Dz. Urz. WE L 334 z 17.12.2010 r., s. 17–119.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko, Dz. Urz. UE L26 z 28.01.2012 r., s. 1–21.

The Declaration of the Responsible Ministers of the Polar Bear Range States z 4 grudnia 2013 r., <https://polarbearagreement.org/resources/declaration/download> [dostęp: 9.10.2025].

Lov om endringer i svalbardmiljøloven (beskyttelse av sjøfugl og isbjørn, overtredelsesgebyr, opprydding m.m.) z dnia 7 czerwca 2024 r., LOV-2024-06-07-30, <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2024-06-07-30> [dostęp: 9.10.2025].

Akty urzędowe

The Recommendation on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies as adopted by the OECD Council on 26 May 1972 on the proposal of the Environment Policy Committee, <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/4/4.en.pdf> [dostęp: 10.11.2025].

Komunikat Spesialenheten for politisaker – Anmeldelse som gjelder isbjørnhendelser på Svalbard z 26 listopada 2021 r., Sak 664/20-123, <https://www.spesialenheten.no/avgjorelser/anmeldelse-som-gjelder-isbjørnhendelser-pa-svalbard/> [dostęp: 8.10.2025].

Orzecznictwo

Wyrok Norges Høyesterett z 17 grudnia 2008 r., 2008/1008, *Plexus Investments USA, Inc. p. Staten*, HR-2008-02171-A, <https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2008/saknr2008-1008.pdf> [dostęp: 8.10.2025].

Netografia

07429: Folkemengde 1. januar (H1)/1. juli (H2) i Longyearbyen og Ny-Ålesund, etter kjønn og alder 2009H1 – 2025H2, <https://www.ssb.no/statbank/table/07429> [dostęp: 10.10.2025].

09408: Lovbrudd etterforsket, etter lovbruddsgruppe og politidistrikt (og lovbruddskategori -2014). Absolutte tall og oppklaringsprosent 2002–2024, <https://www.ssb.no/statbank/table/09408/> [dostęp: 10.10.2025].

20.000 i bot for å forstyrre isbjørn, <https://www.sysselmesteren.no/nyheter/2022/08/20.000-i-bot-for-a-forstyrre-isbjorn/> [dostęp: 10.10.2025].

Forelegg for å ha forstyrret hvalross 2024, <https://www.sysselmesteren.no/nb/nyheter/2024/04/forelegg-for-a-ha-forstyrret-hvalross> [dostęp: 10.10.2025].

Forelegg for å ha forstyrret isbjørn, <https://www.sysselmesteren.no/nb/nyheter/2024/07/forelegg-for-a-ha-forstyrret-isbjorn/> [dostęp: 10.10.2025].

Om svalbards miljøvernfond, <https://www.miljovernfondet.no/om-svalbards-miljovernfond> [dostęp: 8.10.2025].

Sandberg M., Siegel M., *Omsetningen på Svalbard forsetter å øke*, <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/virksomheter-og-foretak/statistikk/naeringer-pa-svalbard/artikler/omsetningen-pa-svalbard-forsetter-a-oke> [dostęp: 10.10.2025].

Spesialenheten for politisaker, <https://www.spesialenheten.no/> [dostęp: 8.10.2025].

Standard for lovbruddstyper, <https://www.ssb.no/klass/klassifikasjoner/146> [dostęp: 10.10.2025].